

Príklad iniciatívy zameranej na rozvoj občianskej participácie mládeže - projekt Create & Control

Hlavným cieľom projektu Create & Control za posledné štyri roky bolo adresovanie problematiky podpory krajne-pravicového extrémizmu u mladých ľudí. Projekt vznikol ako reakcia na nárast extrémizmu medzi mladými na Slovensku, ktorý bol zachytený v študentských voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2016. V týchto voľbách by až 31 kresiel získala politická strana, ktorá vykazuje prvky nacionalizmu, krajne-pravicového extrémizmu a rasovej neznášanlivosti. Hlavnou hypotézou, na ktorej bola postavená myšlienka projektu bola, že mladých je na pokles extrémizmu potrebné vzdelávať v oblasti fungovania štátu. Z tohto dôvodu sme sa vybrali cestou informovania mladých o fungovaní štátu, dôležitosti demokratického dialógu a potrebe ľudských práv.

Počas posledných vyše troch rokov realizácie projektu sme si uvedomili, že naša práca a participácia účastníkov v projekte dlhodobo znižuje podporu extrémizmu medzi zapojenými a ich okolím. Vďaka dlhodobému pozorovaniu, feedbackom, diskusiám s mladými, našim nadobudnutým znalostiam a schopnostiam sme však videli, že projekt neprinášal účastníkom len znalosti v oblasti fungovania štátu. Rozvíjal aj rôzne zručnosti ako analytické myslenie, prezentačné schopnosti, kritické myslenie, a tvoril komunitu odhodlaných a motivovaných mladých ľudí, ktorí sú sociálne zodpovední a reagujú na problémy, ktoré sužujú ich komunity. Naš projekt taktiež zvyšoval povedomie o neformálnom vzdelávaní priamou a nepriamou formou. Priamou formou zapájal do neformálneho vzdelávania rôzne školy a študentov, ktorí dovtedy o koncepte neformálnom vzdelávaní nepočuli. Títo študenti sa tak stali "ambasádormi" neformálneho vzdelávania vo svojom okolí, teda nepriamou formou zvyšovali povedomie o neformálnom vzdelávaní. Projekt tak podporoval akceptáciu princípov a aktivít neformálneho vzdelávania širokou verejnosťou.

Spochybienie predošlej hypotézy

Uvedomujúc si všetky tieto formy rozvoja mládeže a zvyšovania povedomia a akceptácie neformálneho vzdelávania sme sa však začali pýtať, či sme pre adresovanie problému zvýšenej podpory extrémizmu medzi mladými zvolili správny prístup. Sú teda informácie o fungovaní štátu dostatok na to, aby mladí ľudia menej podporovali extrémizmus? Boli informácie kľúčom k zníženiu extrémizmu medzi mladými? Myslíme si, že výsledky projektu a ich vplyv na účastníkov v tejto oblasti boli tak pozitívne nie len vďaka znalostiam, ktoré účastníci nadobudli. Projekt im poskytol všetky interné podmienky pre zapojenie mladých ľudí do dialógu s mládežou. Nadobudli potrebné znalosti a zručnosti, vytvorila sa komunita, teda skupiny mladých, ktorá zdieľa rovnaké postoje a názory, a bola podporená aj externá akceptácia. (Pomáhame druhým, 2020) Externá akceptácia predstavuje akceptáciu mladých ľudí spoločnosťou, no zároveň jej uznávanie prostriedkov, akou sa mladí ľudia môžu stať súčasťou dialógu. Prostriedky pre tvorbu podmienok ako znalosti, zručnosti, komunita a externá akceptácia, sú participácia na formálnom a neformálnom vzdelávaní, a informovanosť spoločnosti o ich dôležitosti.

Projekt samotný však nemal vplyv na tvorbu externých podmienok. Pre tvorbu dialógu s mládežou je potrebné, okrem interných podmienok, naplniť aj externé podmienky. Externé podmienky predstavujú inštitucionálny systém prizývania mladých do rozhodovacieho procesu, teda priestor, kde by sa mladí ľudia mohli zapojiť. Predstavujú priestor, kde sa môžu mladí ľudia zapojiť a stať sa tak súčasťou dialógu s mládežou. Vplyv mladých na tvorbu politik prebieha na dvoch úrovniach, je to priame a nepriame zapájanie mládeže. Priame zapájanie mládeže predstavuje zapájanie mládeže do

rozhodovacieho procesu, zatiaľ čo nepriame zapájanie predstavuje vplyv mladých ľudí na tvorbu politik.

Projekt Create & Control však dokázal poskytnúť len na jeden rok účastníkom priestor na vyjadrenie svojich názorov, to dokonca vo väčšine prípadov nebolo priame zapájanie mladých. Dávali sme mladým všetky nevyhnutné podmienky na to, aby mohli byť zapojení do dialógu s mládežou, aby mohli rozhodovať o veciach, ktoré sa ich týkajú. Po ukončení projektu však nemali vytvorený systematický priestor, kde by sa mohli zapojiť a využiť tento potenciál, stať sa plnohodnotnou súčasťou spoločnosti. Naši účastníci tak vytvárali vlastné iniciatívy, adresovali spoločenské problémy, a snažili sa svojou vlastnou pomocou zapájať do verejnej diskusie. Okrem vlastných iniciatív sa taktiež zapájali do iných aktivít neformálneho vzdelávania alebo sa zapájali do verejného života. Taktiež sa však do projektu opakovane hlásili aj po ukončení ročníka projektu, do ktorého boli zapojení. (Pomáhame druhým, 2020) Týmito aktivitami nám vlastne poukázali na kľúčový problém, ktorý vedie k podpore anti-systémových politických strán.

Nová hypotéza

Počas trvania sme účastníkom vytvorili interné podmienky potrebné pre ich zapojenie do verejného dialógu s mládežou. Taktiež sme ich ale zapájali do rozhodovacieho procesu, keď sme sa pýtali na ich názory a keď vytvárali odporúčania k Európskym Cieľom Mládeže. Počas tohto procesu sme teda posilňovali ich postavenie v spoločnosti a dávali im pocit, že sú vypočutí, že ich názory sú brané do úvahy a že na ich názoroch a postojoch v spoločnosti záleží. Silnejšie postavenie v spoločnosti a pocit, že na ich názore záleží teda vedie k väčšej angažovanosti mladých a využívaniu systematických etablovaných nástrojov participácie. Kľúčom k adresovaniu problematiky nárastu podpory extrémizmu medzi mladými teda nie je množstvo informácií. Problém je omnoho komplexnejší a odpoveďou naň je ešte komplexnejšie riešenie, a to posilnenie postavenia mladých ľudí v spoločnosti. Mladí ľudia, ktorí majú menšiu dôveru v etablované inštitucionálne prostriedky participácie, tieto prostriedky participácie aj menej využívajú a pre vyjadrenie svojho názoru využívajú alternatívne prostriedky. Medzi tieto alternatívne prostriedky patrí podpora extrémizmu, priamou alebo nepriamou formou, pričom tieto ne-etablované prostriedky vyjadrenia postojov a názorov často nie sú spoločensky akceptované.

Naša hypotéza je teda tvorená kauzálnym reťazcom, kde dialóg s mládežou a posilnenie postavenia mladých ľudí vytvára u mladého človeka pocit, že na jeho názore v spoločnosti záleží. Tento pocit by mal spôsobovať, že mladí vyjadrujú svoj názor pomocou etablovaných nástrojov participácie a menej inlinujú k extrémizmu. Teda, posilnenie dialógu s mládežou vedie k zníženiu podpory extrémizmu medzi mladými. Uvedomili sme si, že táto naša komplexná hypotéza o podpore extrémizmu je často reflektovaná vo výstupoch rôznych štúdií, avšak väčšinou len nepriamou formou. Táto hypotéza je často verejne skloňovaná, často sa nárast extrémizmu medzi mladými pripisuje nedostatku príležitostí sa zapojiť. Avšak aj po dlhom hľadaní medzi akademickými publikáciami i publikáciami neziskového sektora v oblasti vzdelávania sme nenašli štúdiu, ktorá by túto hypotézu skúmala a priniesla tak odborný pohľad na túto problematiku. Naším cieľom je teda adresovať túto hypotézu komplexne.

Našu hypotézu a jej implikácie potvrdzuje v kontexte mládeže Slovenska a Vyšehradskej štvorky niekoľko štúdií a výskumov. Neexistuje však ani publikácia, ani štúdia, ktorá by sa priamo zameriavala na vzťah medzi dialógom s mládežou a podporou extrémizmu. Neexistujú aj napriek tomu, že je to tak často skloňovaná téma v našej spoločnosti.

Create & Control bol založený ako reakcia na nárast podpory extrémizmu medzi mladými ľuďmi, čo bolo reflektované vo výsledkoch študentských volieb do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2016. Od týchto volieb prešlo celé jedno volebné obdobie, počas ktorého študentské voľby sledovali politické preferencie mladých. Podpora extrémistickej strany sa počas volieb do Európskeho parlamentu držala od roku 2016 na stabilnej úrovni, avšak vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2020 zaznamenala pokles. (Rada mládeže Bratislavského kraja, 2020) Úroveň podpory tejto strany je však naďalej na Slovensku medzi mladými ľuďmi s rôznym sociálnym pozadím relatívne vysoká. (Rada Mládeže Slovenska, 2018) Sú to práve mladí ľudia v stredoškolskom veku, ktorí sa zúčastnili študentských volieb aj štúdie Rady Mládeže Slovenska, ktorí sa zároveň nachádzajú v období, kedy sa pripravujú na to, aby sa stali plnohodnotnými občanmi tejto krajiny. Avšak je to práve toto obdobie, kedy sú mladí ľudia najviac náchylní k radikalizácii, (Lajčák, 2018) a tak sme sa rozhodli dlhodobo na túto časť mládeže aj v Create & Control zameriavať.

Okrem podpory extrémizmu môžeme na Slovensku sledovať rôzne ďalšie trendy v oblasti mládeže. Mladí ľudia dlhodobo neveria, že na ich názore v spoločnosti záleží, (Inštitút pre Aktívne Občianstvo, 2020) a ich sociálna a občianska participácia je veľmi nízka. Tento fenomén však môžeme pozorovať aj v ostatných krajinách Vyšehradskej štvorky, kde je participácia mládeže omnoho nižšia ako priemer krajín Európskej únie (Eurobarometer, 2017) Existuje niekoľko dôvodov prečo sa mladí nezapájajú do verejného dialógu a do aktivít neformálneho vzdelávania. Jedným z hlavných dôvodov v krajinách V4 je však nedostatok príležitostí. (Eurostat, 2015) Teda mladí ľudia, ktorí by sa aj chceli zapájať do rozhodovacieho procesu, verejne vyjadrovať svoj názor a získavať nové názory a zručnosti, nevedia o aktivitách, do ktorých by sa mohli zapojiť. V prípade, že mladí nemajú priestor na zapájanie sa a participáciu, hľadajú rôzne alternatívne spôsoby vyjadrenia svojich názorov. Medzi týmito alternatívnymi spôsobmi však je aj inklinácia k extrémizmu. (Krzaklewska, 2013) Keďže nedostatok príležitostí je jedna z hlavných príčin radikalizácie mládeže, (Lajčák, 2018) v Create & Control sa na tento problém chceme zameriavať. Chceme preto tvoriť aktívnu skupinu mladých ľudí a vytvárať príležitosti, do ktorých sa môžu zapojiť. Okrem našich aktivít chceme však dôležitosť dialógu s mládežou a posilnenia mladých ľudí v spoločnosti adresovať systematicky. Vo väčšine krajín V4 neexistuje nezávislá stratégia, ktorá sa zameriava na rozvoj participácie mládeže, (Youth Wiki, 2019) a tak chceme vytvoriť nový Create & Control, ktorý sa bude tieto ciele presadzovať zo všetkých strán. (Na Slovensku sa síce pripravuje stratégia na podporu participácie, tá sa však primárne zameriava na žiakov základných škôl.) Chceme pre mladých vytvárať podmienky na to, aby mali príležitosti sa zapájať, no taktiež aby mali všetky predpoklady na to, aby mohli byť plnohodnotnou súčasťou dialógu.

Štruktúrovaný dialóg a Stratégia Európskej únie pre mládež na roky 2019- 2027

Naše stanovené plány a ciele, teda tvorba podmienok na systematické a udržateľné zapojenie mladých do rozhodovacieho procesu a podpora ich postavenia v spoločnosti sú úzko prepojené s cieľmi Európskej únie. Tieto zámery sú súčasťou Stratégie Európskej únie pre mládež na roky 2019 - 2027 a sú definované v rámci cieľov Štruktúrovaného dialógu s mládežou.

Projekt Create & Control adresuje tri hlavné princípy Stratégie EÚ pre mládež, teda snaží sa mladých zapájať, spájať a posilňovať ich postavenie v spoločnosti. V našom prípade vnímame zapájanie mladých a spájanie rôznych aktérov v rámci politiky mládeže a práce s mládežou, v rámci jednotlivých skupín a medzi sebou, ako prostriedky pre posilnenie postavenia mladých ľudí v spoločnosti. Chceme preto dávať mladým ľuďom podmienky na to, aby sa mohli zapájať do demokratického dialógu s mládežou. Chceme mapovať a presadzovať ich názory, chceme im však zároveň poskytovať

príležitosti na zapájanie sa do tohto dialógu. Zároveň im chceme ponúknuť tvorbu všetkých predpokladov na to, aby mohli sami vytvárať príležitosti pre seba i iných mladých sa zapájať pomocou tvorby nových aktivít. Chceme taktiež podporovať tvorbu procesov a aktivít, ktoré budú priamo zapájať mladých do rozhodovacieho procesu. Podporovať tieto procesy budeme formou spájania a sieťovanie rôznych skupín. Medzi tieto skupiny patria mladí aktívni ľudia, pracovníci s mládežou, tvorcovia politík, no i široká verejnosť. Tieto skupiny chceme vzájomne prepojiť, no taktiež tvoriť dialóg v rámci jednotlivých skupín. Všetky tieto aktivity chceme teda robiť s cieľom naplňovať interné aj externé podmienky tak, aby mladí upevňovali svoje postavenie v rámci spoločnosti. V Create & Control tak chceme “podporovať aktívnu účasť mladých ľudí na demokratickom živote a diskusie o otázkach, ktoré sa zaoberajú témami a prioritami stanovenými v rámci stratégie EÚ pre mládež najmä s ohľadom na ciele v oblasti mládeže a jej mechanizmov dialógu,” (Európska Komisia, 2020) čo je zároveň cieľom Štruktúrovaného dialógu ako takého.

Spomínané aktivity pre naplnenie cieľov Štruktúrovaného dialógu chceme presadzovať v dvoch rozdielnych častiach projektu - aktivity súťaže a strategické aktivity. Cieľom aktivít súťaže je poskytnúť priestor účastníkom na vzdelávanie, na nadobúdanie zručností a tvorbu aktívnej komunity mladých. Okrem tohto programu plánujeme robiť aj strategické aktivity, ktoré budú zamerané na tvorbu prostredia, ktoré akceptuje neformálne vzdelávanie ako plnohodnotný spôsob nadobudania znalostí a zručností pre život, a na systematickú tvorbu diskusie o posilnenie postavenia mládeže v spoločnosti medzi neziskovými organizáciami v oblasti vzdelávania a tvorcami politík na regionálnej, národnej a medzinárodnej úrovni. Projekt teda chce podporiť tvorbu interných aj externých podmienok na to, aby mladí boli pripravení stať sa plnohodnotnou súčasťou dialógu s mládežou, a aby im kľúčoví aktéri poskytovali priestor na participáciu. Okrem spomínaných aktivít sa projekt zameriava na Európske Ciele Mládeže, ktoré budú prierezovou témou všetkých podujatí a zároveň k nim účastníci budú vypracúvať odporúčania v oblasti posilnenia postavenia mládeže v spoločnosti. Viac informácií o prepojení cieľov aktivít Štruktúrovaného dialógu a aktivít projektu Create & Control nájdete v dokumente „Aktivity projektu.“

Pre systematickú podporu postavenia mládeže v spoločnosti môže byť však podpora extrémizmu medzi mladými ľuďmi vážnou prekážkou. Pokiaľ mladí aj široká verejnosť prestávajú veriť v etablované systematické zapájanie sa do rozhodovacieho procesu a verejného dialógu, nastáva úpadok dôvery v demokraciu a dochádza k rôznym spoločensky-neakceptovaným a extrémistickým prejavom. Je preto nutné tvoriť prevenciu tohto problému medzi mladými ľuďmi a zamerať sa na najrizikovejšiu skupinu, ktorou sú práve žiaci stredných škôl.

Ciele udržateľného rozvoja

Problematika nárastu extrémizmu medzi mladými ľuďmi a otázka posilnenia postavenia mládeže sú zároveň úzko prepojené aj s Agendou 2030 Organizácie Spojených národov. Projekt Create & Control konkrétne adresuje problematiku spojenú s cieľmi č.4 - Kvalitné vzdelanie, č. 16 - Mier, Spravodlivosť a Silné Inštitúcie a č. 17 – Partnerstvá za ciele.

Posilnenie postavenia mládeže je mimoriadne dôležitá téma v kontexte udržateľného globálneho rozvoja. Európa je rodom liberálnej demokracie a dlhodobo sa snaží ostatným krajinám sveta ukazovať dôležitosť a vplyv medzinárodnej spolupráce založenej na princípoch demokracie. Európske krajiny čelia novým sociálno-politickým a hospodárskym výzvam, ale majú účinné mechanizmy na ochranu ľudských práv. S relatívnou demokratickou stabilitou a vysokým hospodárskym rastom a rozvojom majú kapacitu využívať veľké množstvo zdrojov na zabezpečenie demokratického dialógu a

ochrany ľudských práv na celom svete. Bez stability v najdemokratickejšom regióne by však mohlo byť ťažšie riešiť zložitejšie problémy na medzinárodnej scéne. Najmä post-socialistické krajiny centrálnej a východnej Európy bez dlhodobej demokratickej kultúry sú náchylné k narušeniu demokratickej stability. Mnoho týchto krajín nedávno zažilo tzv. “democratic backsliding” - využitie demokracie ako nástroja pre podryvanie princípov liberálnej demokracie, silnú polarizáciu spoločnosti a apatiu, ktorá je spôsobená a ďalej spôsobuje rýchly vzrast extrémizmu a populizmu. Podľa najnovších hodnotení sa už Maďarsko a Poľsko dokonca nezaraďujú medzi plne demokratické krajiny. V nadväznosti na Covid - 19 sa Poľsko stalo polo-konsolidovanou demokraciou a Maďarsko dokonca hybridným režimom. (Freedom House, 2020) Tieto spoločenské fenomény nie je možné zastaviť bez posilnenia postavenia mladých ľudí. Mladí ľudia predstavujú novú generáciu, ktorá bude v budúcnosti zodpovedná za rozhodovací proces v jednotlivých krajinách aj na medzinárodnej scéne. Sme presvedčení, že všetky Ciele Udržateľného Rozvoja sú dôležité, ale vzostup extrémizmu a populizmu v demokratických krajinách môže mať zásadný vplyv na smerovanie medzinárodných politík.

V Create & Control sa preto chceme zaoberať významom vzdelávania a posilňovaním postavenia mládeže pre trvalo udržateľný globálny rozvoj. Chceme verejne zvýrazňovať dôležitosť neformálneho vzdelávania ako nevyhnutného základu pre trvalo udržateľný globálny rozvoj prostredníctvom štruktúrovaného dialógu. Spomínaná problematika je však veľmi komplexná a projekt Create & Control ju chce adresovať z niekoľkých strán. Chceme mladým ľuďom dávať priestor pre nadobúdanie vzdelania a praktických zručností, zároveň vytvárať aktívnu komunitu mladých. Taktiež chceme verejne hovoriť o dôležitosti neformálneho vzdelávania - školiť učiteľov a žiakov stredných škôl. Chceme aj skúmať prepojenie týchto fenoménov v kontexte krajín náchylných na úpadok princípov demokracie a vypracovávať odporúčania k posilneniu postavenia mladých ľudí v spoločnosti na národnej aj medzinárodnej úrovni. Chceme propagovať systematické riešenia a vytvárať partnerstvá s organizáciami, ktoré sa tejto problematike dlhodobo venujú. Jednoducho systematicky posilňovať postavenie mladých ľudí v spoločnosti.

Michaela Knošková